

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2021.1.25>**А. Ю. Плюшкін**аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ВИЯВЛЕННЯ, РОЗШУКУ ТА ПЕРЕДАЧІ В УПРАВЛІННЯ АКТИВІВ, ОДЕРЖАНИХ ВІД КОРУПЦІЙНИХ ТА ІНШИХ ЗЛОЧИНІВ

Кримінальне процесуальне законодавство України регламентує необхідність вжиття слідчим і прокурором заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та встановлює порядок зберігання речових доказів шляхом їх передачі в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Водночас здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активами, одержаних від корупційних та інших злочинів, встановлює активну роль у їх здійсненні не тільки учасників кримінального провадження зі сторони обвинувачення, а й інших суб'єктів кримінального провадження, у зв'язку з чим у статті порушується питання визначення суб'єктів кримінального провадження, уповноважених на здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активами, одержаних від корупційних та інших злочинів.

Аналізом кримінального процесуального законодавства України визначено перелік суб'єктів кримінального провадження, до повноважень яких входить здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління таких активів, встановлено їх процесуальний статус і виокремлено роль кожного окремого суб'єкта у таких заходах. Залежно від критерію їх ролі та покладених на них повноважень визначених суб'єктів кримінального провадження систематизовано на відповідні групи, встановлено їх основні характеристики в контексті виявлення, розшуку та передачі в управління відповідних активів, висвітлено їх роль у здійсненні таких заходів.

Сформульовано висновок, що кожен із суб'єктів кримінального провадження, уповноважений на здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активами, одержаних від корупційних та інших злочинів, відіграє специфічну властиву тільки йому роль у таких заходах, а взаємодія між усіма такими суб'єктами сприятиме всебічному, повному та об'єктивному проведенню досудового розслідування, дотриманню засад кримінального провадження в контексті виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Ключові слова: *активи, суб'єкти кримінального провадження, виявлення, розшук і передача в управління активами, одержаних від корупційних та інших злочинів, слідчий суддя, прокурор, слідчий, оперативні підрозділи, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.*

Постановка проблеми. Із прийняттям Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 року № 772-VIII були внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1]. Так, частину першу статті 170 КПК України доповнено реченням щодо необхідності вжиття слідчим, прокурором заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному про-

вадженні, зокрема шляхом витребування необхідної інформації у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб [2]. Крім того, статтю 100 КПК України доповнено визначенням окремих підстав і порядку зберігання речових доказів у кримінальному провадженні, зокрема шляхом передачі в управління Національному агентству України з питань виявлення, розшуку та управ-

ління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Зазначені зміни, внесені до кримінального процесуального законодавства, вимагають більш детального аналізу чинного законодавства з метою визначення переліку суб'єктів здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, їх систематизації з метою усвідомлення ролі кожного суб'єкта у здійсненні таких заходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі питання ролі суб'єктів кримінального провадження при здійсненні слідчих і процесуальних дій, застосування заходів забезпечення, в тому числі при вирішенні питання про арешт майна, порядок зберігання речових доказів, взаємодію при цьому суб'єктів кримінального провадження досліджували вчені О.О. Кіпер, Р.А. Туманянц, В.А. Завтур, А.Ф. Бондюк, В.М. Юрчишин, І.О. Кісліцина, О.І. Шевченко, А.А. Патица, А.М. Юрченко, В.М. Малюга, О.М. Рєзнік, А.М. Давидюк, І.О. Крицька, С.О. Ковальчук та інші.

Попри наявність окремих наукових досліджень, актуальність цієї статті зумовлена тим, що після введення в КПК України вказаних вище нововведень не було здійснено комплексних досліджень щодо визначення суб'єктів кримінального провадження, до повноважень яких входить саме здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління зазначених активів.

Метою статті є визначення суб'єктів кримінального провадження, уповноважених на здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, встановлення їх процесуального статусу, систематизація за критерієм ролі та покладених на них повноважень.

Виклад основного матеріалу. Чинний КПК України не встановлює визначення поняття «суб'єкт кримінального провадження», вживаючи терміни «учасники кримінального провадження», «учасники судового провадження», «сторони кримінального провадження». Водночас при дослідженні питання щодо визначення суб'єктів здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, не можливо розкрити проблематику не в контексті визначення суб'єктів кримінального провадження.

Зокрема, стаття 3 КПК України до сторін кримінального провадження відносить:

– з боку обвинувачення: слідчого, дізнавача, керівника органу досудового розслідування, керівника органу дізнання, прокурора, а також потерпілого, його представника та законного представника у випадках, встановлених цим Кодексом;

– з боку захисту: підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого, виправданого, особу, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їх захисників і законних представників.

Погоджуємося із позицією О.О. Кіпера, що до суб'єктів кримінального провадження належать взагалі всі суб'єкти кримінально-процесуальних відносин, тобто державні органи й посадові особи, які ведуть кримінальне провадження, особи, які залучаються до кримінального провадження для захисту своїх прав і законних інтересів або для виконання своїх обов'язків, особи, які сприяють здійсненню кримінального провадження, тощо [3, с. 14]. Водночас не всі суб'єкти кримінального провадження уповноважені на здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, у зв'язку з чим виникла необхідність виокремити суб'єктів здійснення таких заходів.

Так, систематизуючи суб'єктів кримінального провадження, уповноважених на здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, враховуючи їх роль у кримінальному провадженні та покладені на них повноваження, відповідно до норм КПК України можливо виокремити такі групи:

1) суб'єкти провадження, які виконують функцію судового контролю щодо передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, при визначенні порядку зберігання речових доказів, до яких відноситься слідчий суддя;

2) суб'єкти провадження, які виконують функції обвинувачення та на яких покладено обов'язок щодо виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, до яких відносяться прокурор, слідчий, керівник органу досудового розслідування;

3) суб'єкти провадження, які не є сторонами кримінального провадження та сприяють у здійсненні заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління, до яких відносяться

оперативні підрозділи, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інші державні органи та органи місцевого самоврядування, фізичні і юридичні особи в частині здійснення заходів із виявлення та розшуку таких активів, власник (володілець) в частині передачі в управління активів.

Прийняттям КПК України у 2012 році до кримінального процесуального законодавства було введено поняття «слідчий суддя» та надано йому визначення у пункті 19 частини 1 статті 3 КПК України, згідно з яким слідчим суддею є суддя суду першої інстанції, до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а у випадку, передбаченому статтею 247 цього Кодексу, – голова чи за його визначенням інший суддя відповідного апеляційного суду.

Визначаючи процесуальний статус слідчого судді, варто вказати про необхідність його відповідності статусу судді, яким згідно зі ст. 52 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі [4].

Аналізуючи чинне законодавство та запропоновані дефініції в науковій літературі, слідчого суддю можливо визначити як саме того суб'єкта кримінального провадження, на якого покладено судовий контроль за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб на стадії досудового розслідування, в тому числі при передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, оскільки саме рішенням слідчого судді за відсутності згоди власника визначається порядок зберігання речових доказів у кримінальному провадженні.

До другої групи суб'єктів здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, варто віднести окремих учасників кримінального провадження з боку обвинувачення, а саме прокурора, слідчого та керівника органу досудового розслідування, на яких покладено обов'язок щодо розслідування кримінальних правопорушень. Таку позицію законодавець зазначив у статті 170 КПК України, вказавши, що саме на слідчого та прокурора прямо покла-

дено зобов'язання щодо виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні.

Крім того, відповідно до статті 100 КПК України саме на сторін кримінального провадження покладено обов'язок щодо зберігання речових доказів, а рішення про передачу в управління приймається слідчим чи прокурором у разі наявності згоди власника або слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим із прокурором, чи за клопотанням самого прокурора. Законодавець у статті 36 КПК України вказав, що саме за прокурором визначено повноваження щодо здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Конституція України не містить визначення поняття «прокурор», однак у статті 131-1 Конституції України зазначається, що в Україні діє прокуратура, яка здійснює: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [5].

Так, згідно з пунктом 15 частини 1 статті 3 КПК України прокурор є особою, яка обіймає посаду, передбачену статтею 15 Закону України «Про прокуратуру», та діє у межах своїх повноважень. Стаття 15 Закону України «Про прокуратуру» визначає статус прокурора і перелік посад прокурорів, уповноважених здійснювати нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням в системі органів прокуратури [6].

Запропоновані у законодавстві підходи до визначення статусу прокурора дозволяють визначити його як суб'єкта кримінального провадження, до повноважень якого входить здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням і підтримання публічного обвинувачення в суді.

Поряд із прокурором в одній групі суб'єктів кримінального провадження перебувають слідчий, який відповідно до пункту 17 частини 1 статті 3 КПК України упов-

новажений здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, а також керівник органу досудового розслідування, який так само уповноважений здійснювати досудове розслідування, користуючись при цьому повноваженнями слідчого.

До третьої групи суб'єктів здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, належать учасники кримінального провадження, які сприяють у здійсненні таких заходів. До них відносяться оперативні підрозділи, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інші державні органи та органи місцевого самоврядування, фізичні і юридичні особи в частині здійснення заходів із виявлення та розшуку таких активів, власник (володілець) в частині передачі в управління активів.

Статті 36 та 40 КПК України уповноважують прокурора та слідчого доручати проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам. Маючи зобов'язання щодо всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий повинні взаємодіяти з оперативними підрозділами, оскільки результатом такої взаємодії є не тільки протидія кримінальним правопорушенням та їх швидке розкриття, а й встановлення обставин щодо події кримінального правопорушення, виду і розміру шкоди, завданої таким правопорушенням, забезпечення відшкодування шкоди потерпілому, виявлення та розшук майна, на яке можливо накладати арешт, тощо.

Досліджуючи питання діяльності суб'єктів здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, варто виокремити Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство), про яке законодавець прямо зазначає у статтях 100 та 170 КПК України. Створення і забезпечення належного функціонування Національного агентства є заходом з виконання Закону України «Про засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія)» на 2014-2017 роки, Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні

(Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки, а також у зв'язку з необхідністю виконання другої фази Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України [7].

Саме на виконання зазначеного Закону продекларовано здійснення заходів, спрямованих на врегулювання питань управління корпоративними правами та іншим майном, на яке накладено арешт, з метою збереження його вартості, а також створення спеціалізованого підрозділу (органу), уповноваженого на розшук майна, яке може бути конфісковано, та створення можливостей досудового розслідування та судового провадження, а також стягнення у дохід держави (конфіскацію) майна, набутого внаслідок злочинної діяльності, у разі, якщо підозрюваний (обвинувачений) ухиляється від слідства чи суду; створення гарантій для ефективного управління такими активами, зокрема із застосуванням механізмів громадського контролю (наприклад, через утворення спеціального фонду) та прийняття Верховною Радою України Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [8].

Відповідно до частини першої статті 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» Національне агентство є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими.

При цьому варто вказати, що слідчому та прокурору не потрібно обмежуватися витребуванням інформації тільки у Національного агентства, оскільки вимоги частини 1 статті 170 КПК України вказують про можливість і необхідність витребування інформації в інших державних органах та органах місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб. У такому випадку життєво необхідних заходів щодо витребування

необхідної інформації повинно здійснюватися слідчим і прокурором з урахуванням обставин кримінального правопорушення, щодо якого здійснюється досудове розслідування, учасників кримінального провадження тощо. Крім того, взаємодія між суб'єктами кримінального провадження сприятиме всебічному, повному та об'єктивному проведенню досудового розслідування, дотриманню засад кримінального провадження в контексті виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів.

Висновки та пропозиції. З урахуванням викладеного, можна дійти висновку, що зі створенням Національного агентства були внесені зміни до кримінального процесуального законодавства щодо необхідності вжиття заходів із виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, та можливості передачі в управління зазначеного агентства речових доказів для подальшого їх зберігання.

Аналізуючи діюче законодавство, можна побачити, що наявна можливість систематизувати суб'єктів здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів, на три групи за критерієм їх ролі та покладених на них повноважень: 1) суб'єкт провадження, який виконує функцію судового контролю щодо передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; 2) суб'єкти провадження, які виконують функції обвинувачення та на яких покладено обов'язок щодо виявлення, розшуку та передачі в управління активів, одержаних від корупційних та інших злочинів; 3) суб'єкти провадження, які не є сторонами кримінального провадження та які сприяють у здійсненні заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління відповідних активів. Зазначена систематизація дає змогу більш

ґрунтовано усвідомити роль кожного суб'єкта кримінального провадження, уповноваженого на здійснення заходів із виявлення, розшуку та передачі в управління таких активів.

Список використаної літератури:

1. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України, Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/conv#Text>.
3. Кіпер О.О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного і неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 228 с.
4. Про судоустрій та статус суддів : Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
7. Про засади державної антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія)» на 2014-2017 роки : Закон України, Стратегія від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text>.
8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56383.

Pliushkin A. Yu. Subjects of implementation of measures for finding, tracing and transfer to management of assets derived from corruption and other crimes

The criminal procedure legislation of Ukraine regulates the need for investigators and prosecutors to take measures for finding and tracing for property that may be seized in criminal proceedings, and establishes the procedure for storing material evidence by transferring it to the National Agency of Ukraine for finding, tracing and management of assets derived from corruption and other crimes.

At the same time, the implementation of measures for finding, tracing and transfer to management assets obtained from corruption and other crimes, establishes an active role in their implementation not only participants in criminal proceedings by the prosecution, but other subjects of criminal proceedings. The article raises the issue of determining the subjects of criminal proceedings authorized to carry out measures for finding, tracing and transfer to management assets derived from corruption and other crimes.

The analysis of the criminal procedural legislation of Ukraine defines the list of subjects of criminal proceedings, whose powers include the implementation of measures for finding, tracing and transfer such assets, establishes their procedural status and highlights the role of each individual entity in such measures. Depending on the criteria of their role and the functions assigned to them, certain subjects of criminal proceedings are systematized into appropriate groups, their main characteristics are established in the context of finding, tracing and transfer to management assets and their role during such events.

It is concluded that each of the subjects of criminal proceedings, authorized to take measures for finding, tracing and transfer to the management of assets derived from corruption and other crimes, plays a specific role unique to him in such measures and interaction between all such subjects. Will promote a comprehensive, complete and objective pre-trial investigation, adherence to the principles of criminal proceedings in the context of finding, tracing and management of assets derived from corruption and other crimes.

Key words: *assets, subjects of criminal proceedings, finding, tracing and management of assets derived from corruption and other crimes, the investigating judge, prosecutor, investigator, National Agency of Ukraine for finding, tracing and management of assets derived from corruption and other crimes.*